

คู่มือ

พิธีทำบุญตักบาตร

มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

การจัดการความรู้ (KM)
ด้านการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม

พิธีทำบุญตักบาตร

เป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชน (ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนา) นิยมกระทำเพื่อสั่งสมบุญกุศล โดยการนำอาหารคาวหวานหรือสิ่งของจำเป็น มาถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ขณะพระสงฆ์ออกบิณฑบาตในช่วงเช้า

“ ตักบาตร ”

ตัก หมายถึง การหยิบหรือใส่สิ่งของ

บาตร หมายถึง ภาชนะที่พระภิกษุใช้รับอาหารจากญาติโยม

ดังนั้น ตักบาตร คือ การนำอาหารหรือสิ่งของใส่ลงในบาตร
ของพระภิกษุขณะที่พระออกบิณฑบาต

การจัดสถานที่ทำบุญ

1. โต๊ะหมู่บูชา

ตั้งไว้ด้านขวาของอาสน์สงฆ์ สูงกว่าอาสน์สงฆ์พอสมควร หันหน้าไปทางด้านทิศตะวันออก ทิศเหนือ หรือทิศใต้ก็ได้ ไม่นิยมตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันตกโดยโต๊ะหมู่บูชา ประกอบด้วยสิ่งสำคัญอย่างน้อย คือ

1.1 พระพุทธรูป 1 องค์

1.2 แจกัน 1 คู่ พร้อมดอกไม้ประดับ

1.3 กระจกรูป 1 ใบ

พร้อมรูปหอม 3 ดอก

1.4 เชิงเทียน 1 คู่

พร้อมเทียน 2 เล่ม

2. อาสน์สงฆ์

ตั้งไว้ด้านซ้ายโต๊ะหมู่บูชา แยกเป็นเอกเทศต่างหากจากที่นั่งฆราวาส ประกอบด้วยเครื่องรับรอง คือ

2.1 พรมเล็กเท่าจำนวนพระสงฆ์

2.2 กระจอนเท่าจำนวนพระสงฆ์

2.3 ภาชนะน้ำเย็นเท่าจำนวนพระสงฆ์

2.4 ภาชนะน้ำร้อนเท่าจำนวนพระสงฆ์

เครื่องรับรองดังกล่าว ตั้งไว้ด้านขวามือของพระสงฆ์ โดยตั้งกระจอนไว้ด้านในสุด ถัดออกมาเป็นภาชนะน้ำเย็น ส่วนภาชนะน้ำร้อนจัดถวายเมื่อพระสงฆ์เข้านั่งแล้ว และหากเครื่องรับรองไม่เพียงพอจัดไว้สำหรับพระผู้เป็นประธานสงฆ์ 1 ที่ นอกนั้น 2 รูปต่อ 1 ที่ก็ได้ (ยกเว้นแก้วน้ำ)

การจัดสถานที่ทำบุญ (ต่อ)

3. ที่นั่งเจ้าภาพและผู้จัดงาน

- จัดไว้ด้านหน้าของอาสน์สงฆ์ โดยแยกเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากอาสน์สงฆ์
- ถ้าเป็นพื้นเดียวกับอาสน์สงฆ์ ให้ปูเสื่อหรือพรมบนอาสน์สงฆ์กับผืนที่เป็นที่นั่งสำหรับฆราวาส โดยปูทับกันออกมาตามลำดับ แล้วปูพรมเล็กสำหรับพระสงฆ์แต่ละรูปอีกเพื่อให้สูงกว่าที่นั่งเจ้าภาพ

4. ภาชนะน้ำมนต์

- จัดทำเฉพาะพิธีทำบุญงานมงคลทุกชนิด โดยตั้งไว้ข้างโต๊ะหมู่บูชาด้านขวาของประธานสงฆ์
- พิธีทำบุญงานอวมงคลที่เกี่ยวข้องกับศพ เช่น ทำบุญ 7 วัน 50 วัน 100 วัน เป็นต้น ไม่ต้องจัดภาชนะน้ำมนต์

5. เกียนน้ำมนต์

ใช้เกียนจีฉิ่งแท้น้ำหนัก 1 บาทขึ้นไป โดยใช้ชนิดไส้ใหญ่ เพื่อป้องกันมิให้ดับง่าย

การนิมนต์พระสงฆ์

1. พิธีทำบุญงานมงคล อย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 5 รูป
2. วิธีการนิมนต์พระสงฆ์
 - พิธีที่เป็นทางราชการ นิมนต์เป็นลายลักษณ์อักษร
 - พิธีทำบุญส่วนตัว นิยมไปนิมนต์ด้วยวาจาด้วยตนเอง
3. ข้อควรระวัง
 - อย่างนิมนต์ออกซื้ออาหาร เช่น นิมนต์ไปฉันขนมจีน เป็นต้น เพราะพระผิดวินัยบัญญัติ
 - นิมนต์แต่เพียงว่า “นิมนต์รับบิณฑบาต รับภิกษา” หรือ “นิมนต์ฉันเช้า ฉันเพล” เป็นต้น

เทียนชนวน

1. อุปกรณ์

- ใช้เชือกเทียนทองเหลือง 1 ข้าง
- เทียนขี้ผึ้งขนาดพอสมควร 1 เล่ม
- น้ำมันชนวน
(ขี้ผึ้งแท่งแช่น้ำมันเบนซิน หรือเคียว
ขี้ผึ้งให้เหลว ยกออกจากเตาไฟแล้ว
ผสมน้ำมันเบนซิน)

2. การถือเชือกเทียนชนวนสำหรับพิธีกร

- ถือด้วยมือขวา โดยหงายฝ่ามือ ใช้นิ้ว
มือสี่นิ้ว (เว้นนิ้วหัวแม่มือ) รองรับฐาน
เชือกเทียน ใช้หัวแม่มือกดฐาน
เชือกเทียนด้านบนให้แน่นเข้าไว้
- ไม่นิยมจับกึ่งกลางเชือกเทียน เพราะ
จะทำให้ผู้ใหญ่รับไม่สะดวก

3. การส่งเทียนชนวนให้ผู้ใหญ่สำหรับพิธีกร

- ถึงเวลาประกอบพิธี จุดเทียนชนวน ถือด้วยมือขวา เดินเข้าไป
หาประธานในพิธี ยืนตรง ไค้คำนับ
- เดินตามหลังประธานในพิธีไปยังที่บูชา
- ถ้าประธานในพิธีหยุดยืนหน้าที่บูชา พิธีกรโน้มตัวลงเล็กน้อย
ส่งเทียนชนวน (ถ้าประธานในพิธีนั่งคุกเข่า พิธีกรก็นั่งคุกเข่าตาม)
แล้วส่งเทียนชนวนด้วยมือขวามือซ้ายห้อยอยู่ข้างตัว
- ส่งเทียนชนวนแล้วถอยหลังออกมาห่างจากประธานในพิธีพอ
สมควรพร้อมกับคอยสังเกต ถ้าเทียนชนวนดับ พึงรีบเข้าไปจุดทันที
- เมื่อประธานในพิธีจุดธูปเทียนเสร็จแล้ว เข้าไปรับเทียนชนวน
โดยวิธียืนมือขวา แบมือเข้าไปรองรับ ถอยหลังห่างออกไปเล็กน้อย
ไค้คำนับแล้วจึงกลับหลังหันเดินออกมา

เทียนชนวน (ต่อ)

4. การจุดธูปเทียนสำหรับประธานในพิธี

- เมื่อพิธีกรถือเทียนชนวนเข้าไปเชิญประธานฯ ประธานฯ ลุกขึ้นจากที่นั่ง เดินไปที่หน้าโต๊ะหมู่บูชา ถ้าโต๊ะหมู่บูชาตั้งอยู่สูง พียงยืน ถ้าตั้งอยู่ไม่สูงนัก พอนั่งคุกเข่าจุดธูป พียงนั่งคุกเข่าลงแล้วรับเชิงเทียนชนวนจากพิธีกร
- จุดเทียนเล่มขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเล่มซ้ายต่อไป แล้วจึงจุดธูปเช่นเดียวกับเทียน
- ถ้ามีสายชนวนเชื่อมโยงจากรูปไปยังเทียนทุกคู่ พียงจุดธูปเป็นอันดับแรก
- ถ้าธูปมิได้จุ่มน้ำมันชนวน พียงถอนธูปออกมาจุดกับเทียนชนวนส่งเทียนชนวนให้พิธีกรแล้ว ปักธูปไว้ตามเดิม โดยปักเรียงหนึ่งเป็นแถวเดียวกันหรือปักเป็นสามเส้าก็ได้
- จุดธูปเทียนเสร็จแล้ว นั่งคุกเข่าประนมมือ กล่าวคำบูชาพระรัตนตรัยโดยว่า นโม ... 3 จบ แล้วว่า อมิณา ... (เพียงแต่นึกในใจ) แล้วกราบด้วยเบญจางคประดิษฐ์ขณะกราบพึงระลึกถึงพระรัตนตรัยด้วย คือ
กราบ ครั้งที่ 1 บริกรรมว่า อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ ภะคะวา พุทธัง ภะคะวันตัง อะภิวาเทมิ
ครั้งที่ 2 บริกรรมว่า สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม ธัมมัง นะมัสสามิ
ครั้งที่ 3 บริกรรมว่า สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิ
เสร็จแล้วกลับเข้าไปนั่งประจำที่

การอาราธนาสำหรับพิธีกร

- เมื่อเจ้าภาพ หรือประธานในพิธี จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยเสร็จแล้วพิธีกรเริ่มกล่าวคำอาราธนาศีล
- ถ้าอาสน์สงฆ์อยู่ระดับพื้น ผู้ร่วมพิธีทั้งหมดนั่งกับพื้น พิธีกรพินิจคุกเข่าประนมมือกราบ 3 ครั้ง แล้วจึงกล่าวคำอาราธนา ถ้าอาสน์สงฆ์ยกขึ้นสูงจากพื้น แต่ผู้ร่วมพิธีทั้งหมดนั่งอยู่กับพื้นก็นั่งคุกเข่าอาราธนาเช่นกัน
- ถ้าอาสน์สงฆ์ยกสูง ผู้ร่วมพิธีทั้งหมดนั่งเก้าอี้ พิธีกรพินิจยืนทางซ้ายอาสน์สงฆ์ข้างหน้า พระสงฆ์รูปที่ 3 จากซ้ายแถวหรือที่อันเหมาะสม ทำความเคารพประธานในพิธี แล้ว หันหน้าไปทางประธานสงฆ์ ประนมมือ กล่าวคำอาราธนาศีล โดยหยุดทอดเสียงเป็นจังหวะ ๆ ดังนี้ “มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสะระเณนะ สะหะ, ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ, ทุติยัมปิ...ฯลฯ, ตะติยัมปิ...ฯลฯ
- เมื่อรับศีลเสร็จแล้ว พึงอาราธนาพระปริตรต่อไป จบแล้ว ถ้านั่งคุกเข่า กราบ 3 ครั้ง ถ้ายืน ก็ยกมือไหว้ เสร็จแล้วทำความเคารพประธานในพิธีอีกครั้งหนึ่ง

การประเคนของพระ

- ถ้าเป็นชาย ยกส่งให้ถึงมือพระภิกษุผู้รับประเคน ถ้าเป็นหญิง วางถวายบนผ้าที่พระสงฆ์ทอดรับประเคน และรอให้ท่านจับที่ผ้าทอดนั้นก่อน จึงวางสิ่งของลงบนผ้า
- ถ้าพระสงฆ์นั่งกับพื้น พึงนั่งคุกเข่าประเคน ถ้าพระสงฆ์นั่งเก้าอี้ พึงยืนประเคน
- ยกภัตตาหารที่จะพึงฉันพร้อมภาชนะอาหารถวาย เท่านั้น สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไม่ต้องยกประเคน เพียงแต่วางมอบให้เท่านั้นก็พอ
- ภัตตาหารทุกชนิดที่ประเคนแล้ว ห้ามคฤหัสถ์จับต้องอีก ถ้าเผลอไปจับต้องเข้าต้องประเคนใหม่
- ประเคนครบทุกอย่างแล้ว ถ้านั่งคุกเข่าประเคน ก็กราบ 3 ครั้ง ถ้ายืนประเคนก็น้อมตัวลงยกมือไหว้

- ลักษณะการประเคนที่ถูกต้อง ประกอบด้วยองค์ 5 คือ
1. สิ่งของที่จะประเคน ไม่ใหญ่โตหรือหนักเกินไป ขนาดปานกลางคนเดียวยกไหว และยกสิ่งของนั้นให้ขึ้นพ้นจากพื้น que สิ่งของนั้นตั้งอยู่
 2. ผู้ประเคนอยู่ห่างจากพระภิกษุผู้รับประเคนประมาณ 1 ศอก (อย่างมากไม่เกิน 2 ศอก)
 3. ผู้ประเคนน้อมสิ่งของที่จะถวายนั้นเข้าไปให้ด้วยอาการอ่อนน้อม จะส่งให้ด้วยมือก็ได้
 4. พระภิกษุผู้รับประเคนนั้น จะรับด้วยมือก็ได้หากผู้ถวายเป็นผู้ชาย หากผู้ถวายเป็นผู้หญิง พระภิกษุจะใช้ผ้าทอดรับหรือใช้ภาชนะรับก็ได้

การปฏิบัติในการกรวดน้ำ

การกรวดน้ำกระทำในงานทำบุญทุกชนิด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว ควรใช้น้ำที่ใสสะอาดบริสุทธิ์ ไม่มีสิ่งอื่นใดเจือปนและใช้ภาชนะสำหรับ กรวดน้ำโดยเฉพาะ ถ้าไม่มี ควรใช้แก้วน้ำหรือขันน้ำแทน โดยจัดเตรียมไว้ก่อนถึงเวลาใช้

การกรวดน้ำหลังจากถวายเครื่องไทยธรรมแล้ว

เมื่อประธานสงฆ์เริ่มอนุโมทนา (ยถา...) ก็เริ่มหลั่งน้ำอุทิศส่วนกุศล ถ้านั่งอยู่กับพื้น ควรนั่งพับเพียบจับภาชนะสำหรับกรวดน้ำด้วยมือทั้งสอง รินน้ำให้ไหลลงเป็นสาย ถ้าภาชนะสำหรับกรวดน้ำปากกว้าง เช่น ขันหรือแก้ว ควรใช้นิ้วมือขวารองรับสายน้ำให้ไหลลงไปตามนิ้วชี้้นั้น ถ้าภาชนะปากแคบ ไม่ต้องใช้นิ้วมือรองรับสายน้ำ ควรรินน้ำให้ไหลลงเป็นสาย โดยไม่ขาดตอนเป็นระยะ ๆ พร้อมกันนั้น ควรตั้งจิตอุทิศส่วนกุศลแก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่ออุทิศเป็นส่วนรวมแล้ว ควรอุทิศระบุเฉพาะเจาะจงชื่อ นามสกุล ของผู้ล่วงลับไปแล้วอย่างชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระสงฆ์รูปที่ 2 รับและขึ้นอนุโมทนาว่า สัพพัตติโย....ต้องเทน้ำให้หมดภาชนะแล้วประนมมือรับพรต่อไป

ขณะที่พระสงฆ์กำลังอนุโมทนา ไม่ควรลุกไปทำธุระกิจอื่น ๆ (หากไม่จำเป็นจริง ๆ) เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว ควรกราบหรือไหว้ตามสมควรแก่สถานที่นั้น ๆ น้ำที่กรวดแล้วนั้นไปเทลงที่พื้นดิน โดยเทลงที่กลางแจ้งภายนอกตัวอาคารบ้านเรือน ห้ามเทลงไปในกระโถนหรือในที่สกปรกเป็นอันขาด

ตัวอย่างการปฏิบัติ (ลำดับพิธี)

เวลา 07.00 น. - พระสงฆ์พร้อม ณ อาคารสำหรับรับรอง
พระสงฆ์

- เจ้าหน้าที่ถวายภัตตาหารเช้าแด่พระสงฆ์

เวลา 08.00 น. - พระสงฆ์พร้อม ณ บริเวณพิธีสงฆ์

- ประธานในพิธี จุดธูปเทียนบูชา
พระรัตนตรัย

- พิธีกรอาราธนาศีล

- ประธานฯ และผู้ร่วมพิธี รับศีล

- ประธานสงฆ์ กล่าวสัมนโมทณียกถา

- พิธีกรกล่าวนำถวายสังฆทาน

- พระสงฆ์ อนุโมทนา

- ประธานฯ กรวดน้ำ-รับพร
พร้อมกับผู้ร่วมพิธี

เวลา 08.30 น. - พระสงฆ์ออกรับบิณฑบาต

- เสร็จพิธี